

УДК 027.7:[378.6:37(477)]

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-32>**Наталія КРОПОЧЕВА,**
*orcid.org/0000-0002-7025-8272**науковий співробітник
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(Київ, Україна) veritas59@i.ua*

РЕПОЗИТАРІЇ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: НОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

На основі контент-аналізу змістового наповнення репозитаріїв бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек розглянуто ключові показники діяльності бібліотечних установ закладів вищої педагогічної освіти в контексті дотримання принципів відкритої науки. Наведено наукові метрики зазначених принципів, що детермінують наукові пошуки в руслі диференціації типовидового складу цифрового контенту інституційного репозитарію відповідно до наступних вимог: визначення кількісних показників наукових і навчальних матеріалів, завантажених до сховищ; встановлення структури фондів, підфондів, тематичних колекцій і рубрик інституційних репозитаріїв; виявлення напрямів їхнього поширення в мережі Інтернет. На основі сформованої вибірки бібліотек закладів вищої освіти встановлено та наведено загальні статистичні показники типовидового складу контенту інституційних репозитаріїв. Відокремлено напрями діяльності наукових бібліотек закладів вищої педагогічної освіти в процесі удосконалення представлення в контенті користувачьких та аналітичних сервісів, що пропагуватимуть оприлюднені документи, уможливають проведення моніторингу кількості переглядів та завантажень документів у інституційних репозитаріях. Перегляд веб-сторінок інституційних репозитаріїв бібліотек підтвердив заявлене автором твердження: бібліотечні структури формують і технологічно супроводжують процес змістового наповнення інституційних репозитаріїв засобами розроблення тематичних електронних колекцій, розширенням бази освітніх ресурсів і фіксації результатів наукових досліджень, що знаходяться у відкритому доступі. Отже, в структурі інформаційного супроводу навчання та наукових досліджень у закладах вищої педагогічної освіти, здійснюваних бібліотечними структурами, нами виділені два інноваційних тренди: традиційні комунікаційні канали сприйняття бібліотечної інституції розширено відповідно до сучасних вимог та принципів відкритої науки, зокрема, через збільшення типовидового складу цифрового контенту, та видозмінення інформаційно-аналітичного діапазону діяльності наукових бібліотек закладів вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: бібліотека закладу вищої педагогічної освіти, інституційний репозитарій, принципи відкритої науки, наукові метрики, фонди, тематичні колекції.

Nataliya KROPACHEVA,
*orcid.org/0000-0002-7025-8272**Researcher
V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) veritas59@i.ua*

REPOSITORIES OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION INSTITUTIONS: NEW OPPORTUNITIES FOR SCIENTIFIC LIBRARIES

On the basis of the content analysis of substantial filling of repositories of participating libraries of network of educational libraries, key indicators of activity of library institutions of institutions of the higher pedagogical education in the context of respect for the principles of open science are considered. Scientific metrics of the above principles are given, determining scientific searches in line with differentiation of the typical composition of the institutional repository digital content in accordance with the following requirements: determination of quantitative indicators of scientific and educational materials loaded into repositories; Establishing the structure of funds, sub-funds, thematic collections and institutional repositories; Identification of their distribution on the Internet. On the basis of the established sample of libraries of higher educational institutions, general statistical indicators of the typical content of institutional repositories are established and presented. The activities of scientific libraries of higher educational institutions in the process of improving the presentation of user and analytical services in the content, which will promote published documents, will make it possible to monitor the number of views and downloads of documents in institutional repositories. Viewing the web pages of institutional repositories of libraries confirmed the author's statement: library structures form and technologically accompany the process of meaningful formation of institutional repositories by means of developing thematic electronic collections, expanding the base of educational resources and recording the results of scientific research in the public domain. So, in the structure of information support for training and scientific research in institutions of higher

pedagogical education carried out by library structures, we observe two innovative trends: traditional communication channels of perception of the library institution are expanded in accordance with modern requirements and principles of open science, in particular, through an increase in the typical composition of digital content and a modification of the information and analytical range of activities of scientific libraries of institutions of higher pedagogical education.

Key words: *library of institution of higher pedagogical world, institutional repository, principles of open science, scientific metrics, foundations, thematic collections.*

Постановка проблеми. Професійна комунікація фахівців у дистантному форматі в останні роки стає звичним способом спілкування у всіх сферах соціального життя. Стале словосполучення «виклики, спричинені пандемією COVID-19» часто зустрічається на сторінках наукових часописів, констатує появу безжального за своєю сутністю тренду функціонування сучасного суспільства. Звісно, ці реалії торкнулися безпосередньо й роботи бібліотек закладів вищої освіти (надалі – ЗВО). Активізація дистантних форм та онлайн сервісів бібліотек закладів вищої освіти, трансформація традиційних форм інформаційного забезпечення науково-дослідницького та навчального процесів закладів вищої освіти переформатували діяльність усіх структур ЗВО, безпосередньо та опосередковано впливаючи на стимулювання та розроблення дистантних форм обслуговування, вдосконалення онлайн послуг і сервісів, ставши необхідною умовою діяльності освітянських бібліотек у цифровому середовищі або, вживаючи побутову лексику, «бути завжди в цифрі».

Нова освітня філософія прискорила впровадження технологій відкритої освіти завдяки долученню до міжнародного Руху відкритого доступу до результатів наукових досліджень (Open access), що забезпечується через підтримку ініціативи відкритих архівів (Open Archives initiative), зокрема, створення інституційних репозитаріїв та відкритих журнальних платформ в університетах, надаючи можливість зробити результати наукових досліджень відкритими для широкого загалу.

Аналіз останніх досліджень. Наукові розвідки фахівців інформаційно-бібліотечної сфери останнього десятиліття досить ґрунтовно та детально висвітлюють функціонування репозитаріїв як одного із сучасних способів репрезентації освітніх і наукових досягнень закладів освіти. Насамперед, зазначимо публікації фахівців бібліотек закладів вищої освіти, що безпосередньо торкаються проблематики нашого дослідження. Так, у статті Т. Маринич серед стратегічних цілей розвитку бібліотеки Сумського державного університету названо «вдосконалення цифрового контенту, інструментів і послуг, покращення віртуальних бібліотечних просторів, збільшення частки цифрових колекцій у контенті інституційного репози-

тарію» (Маринич, 2020: 23). У публікації І. Беззуб представлено репозитарій як один із дієвих чинників підвищення рейтингів роботи бібліотек і самих університетів (Беззуб, 2019: 156).

Одним із визначальних факторів процесу оволодіння переліком очікуваних умінь бібліотекарів в умовах інформаційного суспільства І. Лобузін вважає цифрове кураторство, спрямоване на збереження цифрових ресурсів із дотриманням основних етапів цифрових даних, серед яких автором виділено необхідність перебудови цифрових колекцій за новими стандартами (Лобузін, 2020). У публікації Т. Луцишиної зроблено аналітичний зріз контенту інституційних репозитаріїв (надалі ІР) бібліотек університетів Львівського зонального методичного об'єднання за такими параметрами: типовидовий склад контенту, характеристика пошукових та навігаційних сервісів, програмне забезпечення (Луцишина, 2015). Визначення та прогнозування технічних можливостей функціонування репозитаріїв на основі застосування програмного забезпечення DSpace, EPrints стали предметом дослідження Л. Бакуменко (Бакуменко, 2013).

У дисертаційному дослідженні В. Каїді проаналізовано контент-аналіз електронних архівів за типами електронних документів (Каїді, 2014: 118). Нами виділені деякі публікації бібліотечних фахівців, орієнтовані на розкриття діяльності електронних архівів закладів вищої педагогічної освіти в практичному контексті, зокрема в частині розроблення та впровадження в інформаційну діяльність бібліотек репозитаріїв як однієї із вагомих складників відкритої науки. Так, у науковому дослідженні А. Зайченко охарактеризовано особливості репозитарію ОНУ ім. І. М. Мечникова (Зайченко, 2010).

Серед зарубіжних досліджень з питань розвитку репозитаріїв як одного з пріоритетних інструментів відкритої політики, слід відмітити наукову роботу І. Шьопфеля, Д. Зендукової, О. Фатемі, в якій встановлено та простежено динаміку цитувань публікацій у журналах відкритого доступу (DOAJ) та структуру контенту репозитаріїв у країнах пострадянського простору. Порівнюючи кількісні показники заповнення репозитаріїв закладів вищої освіти в країнах

Європейського Союзу, автор констатує невідповідність у термінологічній і змістовій площинах наукових підходів до принципів відкритої науки, що простежено автором на прикладі сформованих тенденцій у семантичному середовищі закладів вищої освіти країн Західної і Східної Європи (Schöpfell, Zendulkova, Fatemi, 2014: 117).

Подальші наукові пошуки публікацій зарубіжних дослідників останніх років дають можливість виділити такі напрями дослідження проблеми розширення репозитаріїв: співвідношення і кореляція між цитуванням дисертацій, розміщених у репозитаріях відкритого доступу і цитуванням дисертацій; проведення порівняльних студій щодо розвитку IP як специфічного, орієнтованого на збереження інтелектуальних результатів університетської спільноти, електронного сховища, що розглядається як нова стратегія та дозволяє застосовувати системні важелі впливу для прискорення змін у всіх секторах університетського життя (Ferreras-Fernández, García-Peñalvo, Merlo-Vega, Martín-Rodero, 2016: 416); розроблення та впровадження CRIS-систем як перспективного інструментарію відкритої науки, визначення особливостей його застосування (Adewumi and Ikhu-Omoregbe, 2010). У роботі С. Бісенбендер, С. Петерсон, Крістофа Тідіга проаналізовано фактори, що сприяють або перешкоджають упровадженню інформаційних систем CRIS у науково-дослідних установах Італії,

США, Нідерландів та Німеччини (Biesenbender, Petersohn, Thiedig, 2019).

Мета статті. На основі вивчення цифрового контенту репозиторіїв бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек закладів вищої педагогічної освіти розглянути особливості представлення наукового доробку через кількісне співвідношення типів і видів інформаційних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на теоретичні й практичні напрацювання сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців в інформаційній сфері, вважаємо за доцільне окреслити принципи відкритої освіти FAIR (Findability, Accessibility, Interoperability, Reusability), задекларовані на Лоренцівському семінарі (Університет Лейдена, Нідерланди) в 2014 році та опубліковані в 2016 році. На основі розроблених принципів визначено набір із чотирнадцяти метрик задля кількісного визначення їхніх рівнів. Поняття «метрики» нами розглянуто в англійській транскрипції, що доволі швидко ввійшло у вітчизняний наукометричний тезаурус і застосовується науковцями доволі часто поряд із такими поняттями, як «h-індекс», «індекс Гірша»; «квартиль», «процентиль» у WoS та Scopus.

У перекладі українською принципи та метрики представлені в табл. 1.

Як бачимо, кожний принцип розкрито та конкретизовано в наведених метриках, що визначають та обумовлюють контури вже прийнятих науковою спільнотою показників (метрик) тих

Таблиця 1

Принципи та метрики відкритої науки¹

<i>Відшукуваність (Findability)</i>	<i>Доступність (Accessibility)</i>	<i>Сумісність (Interoperability)</i>	<i>Багаторазовість (Reusability)</i>
V1. Присвоєння даним (метаданим) глобально унікального й постійного ідентифікатора	D1. Дані (метадані) можна знайти за їхнім ідентифікатором за допомогою стандартизованого протоколу зв'язку	C1. Дані (метадані) використовують задля представлення знань на формальній, доступній, загальній і вживаній мові	B1. Дані (метадані) мають велику кількість точних і відповідних ознак
V2. Дані описуються великою кількістю метаданих	D1.1. Протокол відкритий, безплатний і реалізований універсально	C2. Дані (метадані) використовують лексикон, який відповідає принципам ВДСБ	B1.1. Дані (метадані) видаються з чіткою та доступною ліцензією на використання даних
V3. Дані (метадані) ресструються або індексуються в ресурсі, який достатньо легко знайти.	D1.2. Протокол передбачає процедуру автентифікації і авторизації, де це необхідно	C3. Дані (метадані) включають кваліфіковані посилання на інші дані (метадані)	B1.2. Дані (метадані) пов'язані з їхнім походженням
V4. Метадані вказують ідентифікатор даних	D2. Метадані доступні навіть тоді, коли даних більше немає в наявності		B1.3. Дані (метадані) відповідають доменним стандартам спільноти

¹ Відомості про принципи та метрики FAIR наведено за: офіц. сайт Державної науково-технічної бібліотеки України [Електронний ресурс]. URL: <https://dntb.gov.ua/news/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-fair-findability-accessibility-interoperability-reusability>. Дата звернення: 18.03.2021].

функціональних характеристик, запит на які скориговано дослідниками в межах наукових проєктів, грантів. Одним із найбільш оперативних способів розповсюдження відомостей/даних та «віртуальної інтеграції незалежно створених і автономно підтримуваних джерел інформаційних об'єктів, насамперед, текстових документів» є відкриті архіви, а саме інституційні репозитарії, в яких розміщуються різноманітні типи наукових та навчальних документів (Спірін, Іванова, Яцишин, Кільченко та ін., 2019: 8, 23).

Зауважимо, що інформаційні наукові шукачі вітчизняних дослідників у зазначеному сегменті, як правило, проводяться за такими напрямками:

- веб-сайт бібліотеки;
- інформаційні сторінки, тематичні групи, блоги в соціальних мережах (Facebook, Instagram, Telegram);
- електронна доставка документів;
- сервіс «віртуальна довідка»;
- електронний каталог (бази даних періодичних, продовжуваних видань);
- електронний архів бібліотеки (репозитарій);
- контент міжнародних баз даних та наукових видавництв (Web of Science, Scopus, EBSCO, ScienceDirect).

Серед зазначених напрямів найперспективнішим у контексті концепції відкритої науки слід назвати репозитарії, в яких найповніше представлено науковий доробок фахівців, надається можливість архівувати наукові результати та забезпечувати вільний доступ до матеріалів у репозитарії. Відтак, «зелений шлях» представлено депонуванням і самоархівуванням власних праць науковців у відкритих електронних архівах (репозитаріях), що формується у вигляді трьох взаємозв'язаних етапів: публікація → внесення її в репозитарій → вільний доступ до них. Ще одним напрямом організованого зберігання, за нашим визначенням, є депонування, тобто підготовлені наукові документи зберігаються в репозитарії.

Як зазначають українські дослідники, «зелений шлях» реалізації відкритого доступу до наукової інформації представлено системою репозитаріїв закладів вищої освіти, адже саме університети є найбільш значимою складовою підготовки наукової продукції. За свідченням Т. Ярошенко, І. Передерій, В. Вощенко, значний сегмент публікацій українських науковців залишається невідомим не лише світовій, а й українській академічній спільноті. Змінити зазначену ситуацію покликано запровадження інституційних репозитаріїв (Ярошенко, 2014; Передерій, Вощенко, 2016: 35).

Розробляючи методику проведення вебметричного моніторингу інституційних репозитаріїв (нами свідомо прийнято зазначене поняття серед інших близьких за семантичними напрямами формування контенту): електронний архів, тематичний репозитарій, міжінституційний або, як на часі стало більш поширеним, поняття «репозиторій», що може стати предметом досліджень міждисциплінарного характеру.

За ініціативою відкритих архівів контент кожного з них складається з наступних компонентів: інформаційні об'єкти, доступні в web-середовищі; адміністрування (менеджмент) ресурсів репозитарію; визначення менеджерами репозитарію способів їх зберігання та рівнів доступу до контенту. Відповідно, кожен архів включає колекції інформаційних об'єктів та репозитарій метаданих (можуть створюватися вручну або автоматично), що описують колекції зазначених інформаційних об'єктів, які входять до нього.

Для проведення вебметричного дослідження нами сформовано вибірку репозитаріїв бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек закладів вищої освіти, діяльність яких координує Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (надалі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), науково-інформаційний та науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек усіх рівнів і типів.

Процес дослідження розпочато з визначення на основі даних каталогу відкритого доступу (Directory of Open Access Repositories – OpenDOAR) та реєстру відкритих сховищ (Registry of Open Access Repositories – ROAR). За статистичними даними 2020 року в ROAR зареєстровано 114 репозитаріїв закладів вищої освіти, з яких чотирнадцять сховищ належать бібліотекам-учасницям мережі освітянських бібліотек (Офіційний сайт: Registry of Open Access Repositories).

Нами представлено типи і види інформаційних ресурсів, розроблених та оприлюднених в інституційних репозитаріях ЗВО (табл. 2).

Узагальнені відомості про комплексний пошук у репозитаріях закладів вищої педагогічної освіти здійснено за стандартизованими рубриками: «автор», «тема», «хронологічні рамки». До слова, цей чинник враховується під час вироблення навігаційної і пошукової технологій. Цифровий контент репозитаріїв ЗВПО має трьохрівневий характер, тобто ресурси згруповано за фондами, підфондами й колекціями, в структурі останніх застосовується пошук за факультетами, бібліотечними підрозділами, типами й видами ресурсів, тематичними збірками та диференціацією матері-

Таблиця 2

Види інформаційних ресурсів у контенті інституційних репозитаріїв¹

Репозитарій бібліотеки-учасниці мережі освітянських бібліотек закладів вищої педагогічної освіти	Інституційний репозитарій (назва, електронна адреса)	Загальна кількість ресурсів	Види електронних видань в інституційному репозитарії (хронологічні рамки випуску видань)
1. Бібліотека Бердянського державного педагогічного університету	https://dspace.bdpri.org/ (DSpace at BSPU)	3688	Електронні версії авторефератів і дисертацій, довідкові видання, кваліфікаційні роботи здобувачів освіти, навчальні матеріали, наукові видання, наукові видання БДПУ (1997–2021)
2. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (1995–2020)	https://dspace.vspri.edu.ua/ Irvspri	7667	Електронні версії авторефератів, дисертаційних робіт, видання бібліотеки, видання навч.-наук. ін-ту педагогів, психології, факультетів дошкільної, початкової освіти та мистецтв, іноземних мов, історії, права, математики, фізики, комп'ютерних наук і технологій; природничо-географ. факультету, фізичного виховання і спорту, філології і журналістики ім. М. Стельмаха (1991–2021)
3. Бібліотека Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка	eDSPUIR	–	В трирівневій структурі репозитарію містяться фонди за факультетами, підрозділами та типами й видами видань університету, підфонди та колекції (навчальні, наукові видання, кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти). (Загальні показники не наведено через причини технічного характеру)
4. Наукова бібліотека Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка	http://46.201.250.252/?locale=uk attribute=uk	1067	Електронні версії авторефератів, дисертацій, матеріали газети «Освітнянські обрії», кваліфікаційні випускні роботи здобувачів вищої освіти, конкурсні наукові роботи здобувачів вищої освіти, навчально-методичні видання, видання бібліотеки, фахові статті (2003–2021)
5. Бібліотека Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»	http://ddpu.edu.ua:8083/ddpu/ (репозитарій Донбас. держ. пед. ун-ту) DSpace Software	362	Збірники наукових праць фізико-математичної, педагогічної, гуманітарної та економ. освіти, початкової і проф. освіти, спец. освіти, фізичного виховання та філологічного факультету (1998–2021)
6. Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету	http://elibrary.kdpu.edu.ua/ (DSpace at KDPU)	4083	Електронні публікації (за факультетами), кваліфікаційні (магістерські) роботи, монографії, навчально-методичні матеріали, автореферати дисертацій, дисертації, студентські (курсові) роботи (1991–2021)
7. Репозитарій публікацій Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького	http://eprints.mdpri.org.ua/ MDPU Repository EPrints 3	8789	Рубрики репозитарію сформовано за предм. класиф. Бібліотеки Конгресу США. Матеріали з питань філософії, історичних наук, всевітньої історії, історії Америки, суспільних наук, політології, права, освіти, музики, образ. мистецтва, мови та літератури, медицини, с/г, технології, військової науки, бібліографічних ресурсів, статті у наукометричних БД, статті в Scopus (1991–221)
8. Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова	http://enpui.npu.edu.ua/ ?locale=uk EnPUIR	32610	Електронні версії авторефератів дисертацій, дисертації, європейські педагогічні студії, матеріали конференцій, міждисциплінарні дослідження складних систем, Міжнародного наукового форуму (часопис), матеріали часописів НПУ ім. М. Драгоманова, службовий фонд (1991–2021)

¹ Вибірку бібліотек закладів вищої педагогічної освіти сформовано за: Науково-інформаційна та соціокультурна діяльність провідних освітянських бібліотек – 2020 : довідник / НАПН України

Продовження таблиці 2

9. Бібліотека Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»	http://ephsheir.phdpu.edu.ua/	5497	Авторферати дисертацій, краєзнавчі матеріали, навчальна матеріали та наук. збірники університету, наук. статті, періодичні видання, проєкти бібліотеки
10. Бібліотека Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського	Ushynsky University Repository http://dspace.pdpu.edu.ua/	10573	Фонди «Бібліотека Ун-ту К. Д. Ушинського», дисертації та авторферати; матеріали сформовано за напрямками професійної підготовки: Ін-ту післядипломної освіти та сертифікації, Навч.-наук. ін-ту фізкультури, спорту та реабілітації, соц.-гуман. фак-ту, дошк. педагогіки та психології, іноземних мов, муз. та хороєгр. освіти, почат. освіти, фіз.-математ. фак-ту, філолог., худ.-графічного факультетів, матеріали конференцій, семінарів, читань, наукові видання Ун-ту ім. К. Д. Ушинського» (1991–2021)
11. Бібліотека імені М. А. Жовтобрюха Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка	DSpace of Korolenko Poltava National Pedagogical University http://dspace.pnpu.edu.ua/	15487	Матеріали колекції «Макаренкіана», авторферати та дисертації, авторські свідоцтва, патенти, видання з питань бібліотечної діяльності, інші видання, мультимедійні матеріали, наукові видання, наукові праці студентів, факультетів та кафедр (1918–2021)
12. Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка	eSSPUUR http://repository.sspu.sumy.ua	10174	Дисертації та авторферати, матеріали конференцій, семінарів, читань; матеріали навч.-наук. ін-ту історії, права та міжнародних відносин, культури та мистецтв, педагогіки і психології, фізичної культури, матеріали наукової бібліотеки; наук. фахові видання СумДПУ, природничо-географічного, іноземної та слов'янської філології, фізико-математичного факультетів
13. Наукова бібліотека Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка	http://dspace.tnpu.edu.ua/	16203	Розділи: «Studia methodologica», матеріали збірників та видань ТНПУ ім. В. Гнатюка авторферати дисертацій, монографії, матеріали конференцій (1752–2021)
14. Наукова бібліотека Української інженерно-педагогічної академії	http://repo.uipa.edu.ua/jspui (DSpace JSPUI)	6050	Фонди дисерт., та автореф.; колекції збірників наукових праць УІПА, матер. конференцій; видання ін-ту грн. технол., педаг. ін-ту; бібліогр. вид.; ф-тетів екон. та освіти, технол., інтегр. технол., комп. техн. в упр. та навч., міжнар. осв. програми тощо (1977–2021)
15. Наукова бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини	http://dspace.udpu.edu.ua/jspui/		Відсутність доступу на час проведення дослідження
16. Наукова бібліотека Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди	http://dspace.hnpu.edu.ua/ (KhNPU DSpace Media Repository)	4750	Розділи: дисерт., автореф., моногр., наук. видань ХНПУ ім. Г. С. Сковороди (ін-ти, факультети, кафебри), матеріали конфер.; бібліогр. покажч., персональні колекції (1998–2021)
17. Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії	http://biblio.kgra.km.ua Інстит. репозит. Хмельн. Гум.-пед. академії	440	Фонди та зібрання: видання та публікації бібліотеки, видання факультетів; матеріали дисертацій. досліджень
18. Бібліотека Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка	http://dspace.kspu.kr.ua/jspui/ (eKSPUIR)	3434	Фонди дисертацій та авторфератів дисертацій; матеріали конф., публікації наук., студентів факультетів (1992–2021)

алів за категоріями учасників освітнього процесу. Стандартизоване меню «Фонди та зібрання» розкривається й уточнюється за структурними підрозділами ЗВПО, видами й типами наукових робіт.

Змістові блоки розроблено та репрезентовано відповідно до наукових і тематичних напрямів діяльності закладів вищої освіти. Хронологічна «глибина» репозитаріїв фіксується у вимірному хронологічному діапазоні 1970–2021 років.

Найбільші масиви наукової і навчальної інформації зібрано в:

– *EnPUIR* – IP Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова;

– *DSpace of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University* – IP Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка;

– *DSpace of Korolenko Poltava National Pedagogical University* – IP Полтавського Національного педагогічного університету імені В. Короленка;

– *Ushynsky University Repository* – Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;

– *eSSUIR* – електронний архів Сумського державного університету (на час підготовки статті доступ до контенту обмежено);

– *DSpace JSPUI* – IP Української інженерно-педагогічної академії.

Нами відзначено, що репозитарії, незалежно від типу програмного забезпечення, такі як DSpace, EPrints (від найбільших постачальників програм із відкритим кодом для сховищ, зокрема,

DuraSpace, Fedora Commons, Lyrasis), побудовано та представлено за двомовним (українська та англійська мови) інтерфейсом, змістовим навантаженням і статистичним модулем. Цифрові колекції регіонального, меморіального та краєзнавчого характеру досить ґрунтовно представлено в репозитаріях усіх закладів вищої освіти, що очікувано, адже історичні витoki та становлення традицій кожного університету проходить з орієнтуванням на видатних особистостей, діяльність яких сформувала освітній, науковий, дослідницький складники діяльності закладу вищої педагогічної освіти.

Задля обґрунтування, визначення кількісних параметрів та структуризації зазначених інформаційних ресурсів розглянемо склад документно-інформаційних потоків, введених за типовидовими та хронологічними характеристиками. Представлені кількісні показники сформовано на основі інформаційного огляду кількісних параметрів інформаційних ресурсів кожної із вісімнадцяти бібліотек закладів вищої педагогічної освіти, що є учасницями мережі освітянських бібліотек. Кількісні параметри типового й видового діапазону зазначених ресурсів представлені на рисунку 1.

Ранжування за кількісними параметрами дає змогу визначити найбільш великі масиви структурованих інформаційних ресурсів, серед яких наведемо наступні групи документів (за ступенем їх кількісного зростання):

- збірники наукових праць викладачів закладів вищої освіти;
- навчальні видання;

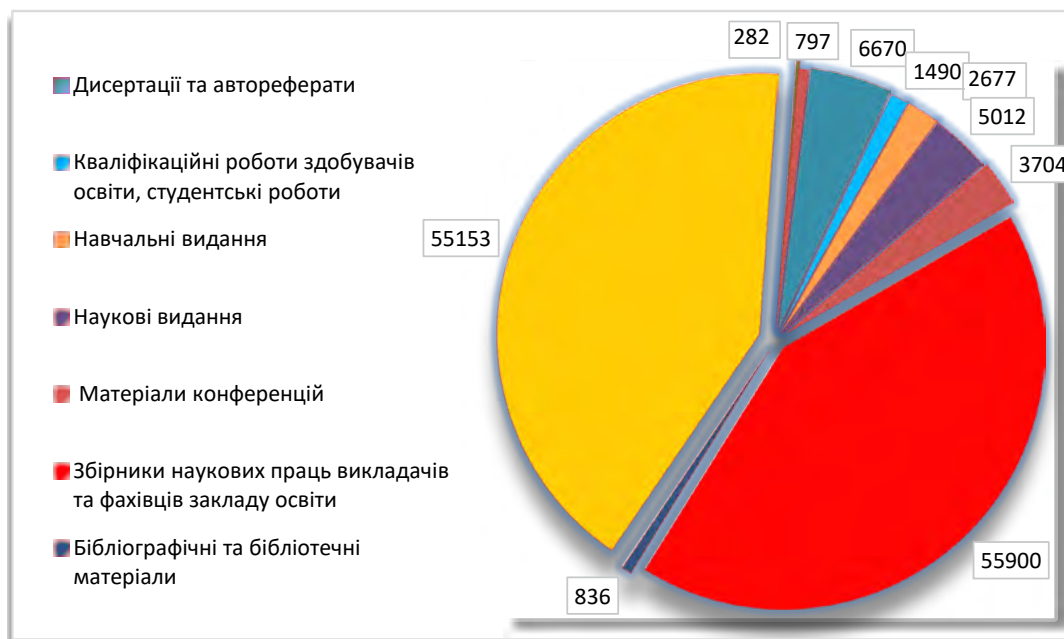

Рис. 1. Кількісні показники типовидового складу контенту репозитаріїв бібліотек закладів вищої педагогічної освіти

- кваліфікаційні роботи здобувачів освіти;
- бібліотечні та бібліографічні видання бібліотек;
- матеріали конференції.

Діяльність бібліотечних установ ЗВО, фахівці яких здійснюють адміністрування щодо наповнення, впорядкування даних, реєстрації користувачів, продукування бібліографічних, реферативних та аналітичних документів, окрім інформаційного навантаження, генерують напрями створення інформаційного контенту освітнього та науково-дослідницького характеру, розширюючи діапазон видового складу публікацій та удосконалюючи розроблення аналітичних та користувацьких сервісів репозитарію, розглядається як одна з вагомих складників наукового іміджу закладу вищої педагогічної освіти.

Наведені кількісні показники представлено як один із аргументів щодо візуалізації наявного сформованого тренду, що вже розглядається як один із потужних інструментів відкритої науки на основі принципів швидкого винайдення інформації, доступності, сумісності, багаторазовості. Практично всі бібліотеки закладів освіти надають можливість здійснювати пошук за фондами, підфондами, колекціями, назвами, ключовими словами, датами. Цей перелік має зрозумілий і доступний для різних цільових груп широкий діапазон інструментів наукової комунікації із різнорідними інформаційними запитами, які за потреби можна зберегти, та їх відображенням.

Розглядаючи діяльність бібліотек-учасниць мережі освітянських бібліотек у контексті проведення поточної роботи щодо архівування та самоархівування матеріалів наукової, науково-дослідницької діяльності викладачів, аспірантів, студентів, слід звернути увагу на два важливі складники процесів накопичення, збереження, відтворення наукового доробку дослідників.

Висновки. Узагальнюючи результати нашого дослідження за типовидовими та кількісними показниками цифрового контенту репозитаріїв закладів вищої педагогічної освіти, можемо сформулювати наступні висновки:

1) більшість репозитаріїв бібліотек закладів вищої педагогічної освіти долучаються до руху за відкриту освіту, що декларується наявністю профілю репозитарію в (ROAR) та знаходженням у довіднику репозитаріїв відкритого доступу (DOAR). Представлені відомості про типовидовий склад цифрового контенту IP визначає акти-

візацію діяльності наукових бібліотек у частині організації і наповнення інституційних репозитаріїв, що суттєво впливає на підвищення рейтингу наукових публікацій професорсько-викладацького та студентського складу, адже за запитом в Google Scholar найбільша кількість релевантних пошуку результатів представлена інформаційно-документними ресурсами IP;

2) типовидовий склад цифрового контенту IP орієнтується на зберігання результатів наукової, освітньої та навчальної діяльності університету, насамперед, це стосується наукових звітів, матеріалів конференцій, робочих навчальних програм, звітів про проходження педагогічної практики, навчальних, методичних посібників, методичних рекомендацій, фото, аудіо-відеоматеріалів, результатів фундаментальних і прикладних наукових досліджень (авторефератів дисертацій, монографій тощо). Іншим важливим чинником структури інституційних репозитаріїв є інтеграційні зв'язки наукового та навчального сегментів структурних блоків у розділі «Наукові зібрання», тобто прослідковується зв'язок факультетів та кафедр, відображається активність та якість наукової діяльності структурних підрозділів ЗВО; в розділі «Персоналії» відображено науковий доробок кожного науковця факультету й кафедри відповідно до кількості публікацій кожного науковця, отже, наведений поточний рейтинг його науково-дослідницької діяльності;

3) пошукові та навігаційні можливості інституційних репозитаріїв надають змогу забезпечити доступ до навчальних матеріалів, результатів наукових досліджень, до цифрових колекцій, збільшити та розширити цільові групи користувачів, збільшити кількість переглядів і завантажень документів у депозитаріях;

4) студенти (здобувачі першого і другого рівнів вищої освіти) долучаються до ознайомлення з матеріалами досліджень інших викладачів і студентів, поповнення репозитарію власними науковими матеріалами. Крім того, формування навичок «самоархівування» результатів науково-дослідницької діяльності сприяє виробленню власної самостійної, нескопійованої інформації, оволодінню навичками власного авторського стилю, що продукується шляхом виконання реферативних, курсових, дипломних робіт, есе, наукових праць, презентаційних напрацювань, що слід розглядати як значущий складник наукового становлення майбутнього молодого науковця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуменко Л. Г. Репозитарії бібліотек вищих навчальних закладів України: принципи організації корпоративної взаємодії : дис...к. соц. комунік. : спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / ХДАК. Х., 2013. 236 арк.
2. Беззуб І. Інституційний репозиторій закладу вищої освіти як інструмент відкритої освіти. *Наук. пр. НБУВ*. 2019. Вип. 53. С. 156–171.
3. Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень : словник-довідник. Вид. 2-е, випр. та доп. [Упоряд.: Спирін О. М., Іванова С. М., Яцишин А. В., Кільченко А. В. та ін.]. К.: ЦП Компрінт, 2019. 76 с. С. 12.
4. Зайченко А. В. Репозитарій відкритого доступу – архів наукової інформації ОНУ імені І. І. Мечникова. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство*. 2010. Т. 15, Вип. 21. С. 205–210.
5. Каїді В. В. Електронні видання як об'єкт комплектування фондів бібліотек України : дис... канд. наук із соц. комунікацій ; наук. спец.: 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Харків. держ. акад. культури. Харків, 2014. 297 арк. Арк. 118.
6. Лобузін І. Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій. *Бібліотечний вісник*. 2019. № 6 (254). С. 18–25.
7. Луцишина Т. Інституційний репозитарій як перспективна форма наукової та освітньої комунікації у вищому навчальному закладі. *Наук. праці Нац. біб-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 42. С. 567–574.
8. Маринич Т. Теоретичні та прикладні аспекти стратегічного менеджменту бібліотеки. Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення : матеріали II Міжнар.наук.-практ. конф. 6–9 жовт. 2020 р., м. Київ / М-во освіти і науки України. Київ : Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка ; ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 52 с. с. 23.
9. Офіц. сайт Державної науково-технічної бібліотеки України [Електронний ресурс]. URL: <https://dntb.gov.ua/news/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-fair-findability-accessibility-interegability-reusability>. Дата звернення: 18.03.2021].
10. Передерій І., Вощенко В. Інституційний репозитарій як конструктивна модель організації відкритого доступу до інформації. *Вісн. Кижкової Палати*. 2016. № 12. С. 34–38. с. 35.
11. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарії та їх роль у науковій комунікації: перші двадцять років. *Бібл. вісн*. 2014. № 5. С. 3–10.
12. Adewumi A. O. and Ikhu-Omoregbe, N. A. (2010), «Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies», *Journal of Computing*, Vol. 2. No. 8.
13. Ferreras-Fernández T, García-Peñalvo F., José A. Merlo-Vega, H. Martín-Rodero. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: electronic library and information systems*. Vol. 50, Issue 4. 2016. P. 399–416. <https://doi.org/10.1108/PROG-04-2016-0039>
14. Joachim Schöpfell, Danica Zendulkova, Omid Fatemi. Electronic theses and dissertations in CRIS. *Procedia Computer Science*. 2014. Vol. 33. P. 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2014.06.018/>
15. Megahed M. M. Literature Review in Institutional Repositories of Electronic Theses and Dissertations. DOI:10.21608/ijlis.2021.157858.
16. Registry of Open Access Repositories : офіційний сайт. URL: http://roar.eprints.org/cgi/roar_search/advanced?exp=1%7C1%7C-recordcount%2F-date%7Carchive%7C%7Clocation_country%3Alocation_country%3AANY%3AEQ%3Aua%7C%7Cepint_status%3Aepint_status%3AANY%3AEQ%3Aarchive&_action_search=1&screen=ROAR%3A%3AFacetSearch&cache=4184111&search_offset=0. Дата звернення: 17.05.2021.
17. Sophie Biesenbender, Sabrina Petersohn, Christoph Thiedig. Using Current Research Information Systems (CRIS) to showcase national and institutional research (potential): research information systems in the context of Open Science. *Procedia Computer Science*. 2019. Vol. 146. P. 142–155. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.01.089>.
18. Adewumi, A.O. and Ikhu-Omoregbe, N.A. (2010), “Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies”, *Journal of Computing*, Vol. 2 No. Adewumi A. O. and Ikhu-Omoregbe, N. A. (2010), «Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies», *Journal of Computing*, Vol. 2. No. 8. Ferreras-Fernández T., García-Peñalvo F., Merlo-Vega José A., Martín-Rodero H.. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: electronic library and information systems*. Vol. 50, Issue 4. 2016. P. 399–416. DOI: <https://doi.org/10.1108/PROG-04-2016-0039>.

REFERENCES

1. Bakumenko, L. H. (2013) Repozytariyi bibliotek vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrayiny: pryntsyipy orhanizatsiyi korporatyvnoyi vzyayemodiyi [Repositories of libraries of higher educational institutions of Ukraine: principles of organization of corporate interaction] : *dysertatsiya* kand. sots. komunik. / KHDAK. KH., 2013. 236 p. [In Ukrainian].
2. Bezzub, I. (2019) Instytutsiynyy repozytoriyy zakladu vyshchoyi osvity yak instrument vidkrytoyi osvity [Institutional repository of higher education institution as an instrument of open education]. *Nauk. pratsi Nats. bib-ky Ukrayiny im. V. I. Ver-nadskoho*. Vol. 53. P. 156–171 [In Ukrainian].
3. Vykorystannya elektronnykh vidkrytykh system dlya informatsiyno-analitychnoyi pidtrymky pedahohichnykh doslidzhen (2019) [The use of electronic open systems for information and analytical support of pedagogical research: a dictionary] : *slovnnyk-dovidnyk*. [Uporyad.: Spirin O. M., Ivanova S. M. ta in.]. K., 76 p. P. 12 [In Ukrainian].

4. Zaychenko, A. V. (2010) Repozytariy vidkrytoho dostupu – arkhiv naukovoyi informatsiyi ONU imeni I. I. Mechnykova [Open access repository - archive of scientific information of ONU named after I. I. Mechnikov]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Bibliotekoznavstvo, bibliohrafoznavstvo, knyhoznavstvo*. 2010. Vol. 15, Issue 21. P. 205–210 [In Ukrainian].

5. Kayidi, V. V. (2014) Elektronni vydannya yak ob'ekt komplektuvannya fondiv bibliotek Ukrainy [Electronic publications as an object of acquisition of libraries of Ukraine] : *dysertatsiya* kand. nauk iz sots. komunik. / Kharkiv. derzh. akad. kultury. Kharkiv, 297 p. P. 118 [In Ukrainian].

6. Lobuzin, I. (2019) Tsyfrovi bibliotekari doby e-nauky ta semantychnykh veb-tekhnologiy [Digital librarians of the e-science and semantic web technologies era]. *Bibliotekhnyy visnyk*. 2019. № 6 (254). P. 18–25 [In Ukrainian].

7. Lutsyshyna, T. (2015) Instytutynyy repozytariy yak perspektyvna forma naukovoyi ta osvithnoyi komunikatsiyi u vyshchomu navchalnomu zakladi [Institutional repository as a promising form of scientific and educational communication in higher education]. *Nauk. pratsi Nats. bib-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. Vol. 42. P. 567–574 [In Ukrainian].

8. Marynych, T. (2020) Teoretychni ta prykladni aspekty stratehichnoho menedzhmentu biblioteky. Stratehiyi rozvytku bibliotek: vid ideyi do vtilennya [Theoretical and applied aspects of strategic management of the library. Strategies for library development: from idea to implementation] : *materialy II Mizhnar.nauk.-prakt. konf. 6–9 zhovt. 2020 r., m. Kyiv – materials of the II International scientific-practical. conf. October 6-9. 2020, Kyiv / M-vo osvity i nauky Ukrainy*. Kyiv, 52 p., p. 23 [in Ukrainian].

9. Ofits. sayt Derzhavnoyi nauково-tekhnichnoyi biblioteky Ukrainy [Official site of the State Scientific and Technical Library of Ukraine]. Retrieved from <http://dntb.gov.ua/news/%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8-fair-findability-accessibility-interoperability-reusability>. [in Ukrainian].

10. Perederiy, I., Voshchenko, V. (2016) Instytutynyy repozytariy yak konstruktivna model orhanizatsiyi vidkrytoho dostupu do informatsiyi [Institutional repository as a constructive model of organization of open access to information.]. *Visn. Kyzhkovoyi Palaty*. No 12. P. 34–38. P. 35 [in Ukrainian].

11. Yaroshenko, T. (2014) Zelenyy shlyakh vidkrytoho dostupu. Repozytariyi ta yikh rol u naukoviy komunikatsiyi: pershi dvadtsyat rokiv [Repositories and their role in scientific communication: the first twenty years]. *Bibliotekhnyy visnyk*. No 5. P. 3–10 [in Ukrainian].

12. Adewumi A. O. and Ikhu-Omoregbe, N. A. (2010), «Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies», *Journal of Computing*, Vol. 2. No. 8 [in English].

13. Ferreras-Fernández T., García-Peñalvo F., Merlo-Vega José A., Martín-Rodero H.. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: electronic library and information systems*. Vol. 50, Issue 4. 2016. P. 399–416. DOI: <https://doi.org/10.1108/PROG-04-2016-0039> [in English].

14. Joachim Schöpfel, Danica Zendulkova, Omid Fatemi. Electronic theses and dissertations in CRIS. *Procedia Computer Science*. 2014. Vol. 33. P. 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2014.06.018/> [in English].

15. Megahed M. M. Literature Review in Institutional Repositories of Electronic Theses and Dissertations. DOI:10.21608/ijlis.2021.157858 [in English].

16. Registry of Open Access Repositories : офіційний сайт. URL: http://roar.eprints.org/cgi/roar_search/advanced?exp=1%7C1%7C-recordcount%2F-date%7Carchive%7C%7Clocation_country%3Alocation_country%3AANY%3AEQ%3Aua%7C%7Ceprint_status%3Aeprint_status%3AANY%3AEQ%3Aarchive&_action_search=1&screen=ROAR%3A%3AFacetSearch&cache=4184111&search_offset=0 [in English].

17. Sophie Biesenbender, Sabrina Petersohn, Christoph Thiedig. Using Current Research Information Systems (CRIS) to showcase national and institutional research (potential): research information systems in the context of Open Science. *Procedia Computer Science*. 2019. Vol. 146. P. 142–155. URL: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.01.089> [in English].

18. Adewumi, A.O. and Ikhu-Omoregbe, N.A. (2010), “Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies”, *Journal of Computing*, Vol. 2 No. Adewumi A. O. and Ikhu-Omoregbe, N. A. (2010), «Institutional repositories: features, architecture, design and implementation technologies», *Journal of Computing*, Vol. 2. No. 8. Ferreras-Fernández T., García-Peñalvo F., Merlo-Vega José A., Martín-Rodero H.. Providing open access to PhD theses: visibility and citation benefits. *Program: electronic library and information systems*. Vol. 50, Issue 4. 2016. P. 399–416. DOI: <https://doi.org/10.1108/PROG-04-2016-0039> [in English].